

УДК 327(4)

Васильєва Д. Р.*Науковий керівник: Сидорук Т. В.,
доктор політичних наук, професор*

КОСОВСЬКА ПРОБЛЕМА У КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ СЕРБІЇ ТА КОСОВО

У статті розглянуто косовську проблему у контексті європейської інтеграції Сербії та Косово. Проаналізовано еволюцію цього конфлікту та перспективи його розв'язання. Зроблено прогноз щодо вступу Сербії та Косово до Європейського Союзу за умови врегулювання конфлікту, їх подальшого становища та співіснування.

Ключові слова: косовська проблема, Сербія, Косово, Європейський Союз, євроінтеграція.

Vasylieva D. R.

THE KOSOVO PROBLEM IN THE CONTEXT OF THE EUROPEAN INTEGRATION OF SERBIA AND KOSOVO

The article examines the Kosovo problem in the context of the European integration of Serbia and Kosovo. The evolution of this conflict and the prospects for its resolution have been analyzed. A prediction has been made regarding Serbia's and Kosovo's accession to the European Union, subject to the settlement of the conflict, their further position and coexistence.

Key words: Kosovo problem, Serbia, Kosovo, European Union, European integration.

Косовська проблема є дуже актуальною у сучасних міжнародних відносинах, оскільки Балканський регіон завдяки своєму геополітичному розташуванню завжди був місцем конфліктів між країнами Заходу та Сходу за сферу впливу. Через цей конфлікт наразі є неможливим вступ Сербії та Косово до Європейського Союзу, тому його розв'язання є одним з головним пріоритетів зовнішньої політики цих європейських країн. Конфлікт є прикладом суперечностей основних принципів міжнародного права, а саме територіальна цілісність, невтручання у внутрішні справи інших суб'єктів світового

політичного процесу та право націй на самовизначення. Конфлікт ускладнюється через релігійні протиріччя етнічного населення та втручання третіх сторін, таких як ЄС, НАТО, ООН, США. Загрозою є те, що Косово є частково визнаною державою, яка лишається під протекторатом інших країн. Ті держави, які не визнають незалежності Косово, побоюються, що їхні етнічні угруповання теж забажають відокремитись задля утворення незалежних держав, посилаючись на досвід Косово. Отже, ця тема є доволі актуальною для дослідження, оскільки не лише становить загрозу Сербії та Косово, але й перешкоджає їхньому вступу до Європейського Союзу, що має негативний вплив на інші зацікавлені у вирішенні конфлікту суб'єкти світового політичного процесу.

Дослідження косовської проблеми у контексті європейської інтеграції Сербії та Косово є важливою темою для сучасних міжнародних досліджень, оскільки має безпосередній вплив на політичну ситуацію Балканського півострова та на становище цих держав. Цією проблематикою займаються багато учених-європейців, таких як М. Мартинова, П. Рудяков, О. Маначинський, В. Боднар, А. Улунян. І цей перелік постійно поповнюється новими іменами, оскільки науковий інтерес до косовської проблеми та її впливу на світовий політичний процес не згасає. І до сьогодні актуальним є проведення подальших наукових досліджень щодо цього конфлікту та його впливу на державність Сербії та Косово.

Мета статті – дослідити косовську проблему у контексті європейської інтеграції Сербії та Косово як чинник загроз у Балканському регіоні та приклад наслідування іншими етнічними угрупованнями, що може призвести до сепаратистських рухів та прагнення відокремлення задля утворення незалежних держав.

Завдання статті:

- 1) проаналізувати джерела виникнення косовського конфлікту;
- 2) описати початок євроінтеграційного руху Сербії та Косово;
- 3) простежити еволюцію конфлікту в контексті євроінтеграції Сербії та Косово;
- 4) проаналізувати підтримку косовської та сербської позиції третіми країнами.

Європейська інтеграція є надзвичайно актуальним процесом у міжнародних відносинах, зважаючи на непростий період у світовій політиці, пов'язаний з необхідністю врегулювання світового порядку після Першої та Другої світових війн. Це складне і суперечливе соціально-економічне явище налагодження співробітництва між європейськими країнами, що є одним з проявів сучасного іс-

торичного розвитку, а саме посилення взаємозалежності держав, насамперед в економічній сфері, та подальшого зближення цивілізаційно пов'язаних національних громад. Одним з перших проявів тенденції європейської інтеграції після Першої світової війни був пан'європейський рух 1923 року, а після Другої світової – активна підтримка ідеї побудови відносин між європейськими країнами, до чого спонукала політична та економічна необхідність конкурувати з США та СРСР. На сучасному етапі Європейський Союз прагне розширення меж, тобто залучення нових членів, та поглиблення інтеграції дійсних членів.

Через особливості геополітичного розташування Балканський півострів досі залишається в центрі протиборства інтересів країн Заходу і Сходу, оскільки він був і є своєрідним простором, де перетинаються різні народи, релігії та культури. Не дарма він отримав назву “порохова діжка Європи”. Споконвіку Сербія була багатонаціональною та багатоконфесійною державою, населення якої мало різний історичний, економічний, культурний, політичний та релігійний розвиток. Відповідно між народами були значні розбіжності у поглядах на організацію державності, суверенітет і т.д. Територією у складі Сербії, на якій відбувся перший конфлікт, було Косово.

Косовська проблема – одна з найважливіших у сучасних міжнародних відносинах, оскільки це найгостріший конфлікт у Європі. Косово – невелика територія, що з XII ст. входила до складу Сербського королівства і згодом стала символом сербського опору та героїзму після сербсько-турецького протистояння, що значно вплинуло на сербську колективну свідомість. З цього часу і розпочалась кривава історія Косово – постійні війни та сутички між етнічним населенням. Війна між Османською імперією та Австрією дали початок майбутній боротьбі між албанським та сербським населенням. Згідно з положеннями югославської конституції 1947 р., Косово надавались такі повноваження, що воно вважалося самостійним суб'єктом у складі федерації. Косово мало рівні права з іншими республіками, проте не могло від'єднатися від Сербії. Косово протягом багатьох років боролось за досягнення статусу республіки, при цьому бажаючи утворення єдиної албанської держави. У 1991 р. почався розпад Соціалістичної Федеративної Республіки Югославії, проте Сербія залишилася у її складі. Під час відділення Боснії та Герцеговини, Сербії, етнічні серби, що проживали на території цих країн, захотіли прилучитися до Сербії. Розпочалась збройна сутичка, яка вважається першою найкривавішою після Другої світової війни в історії Європи [17].

Отож, в основі косовського конфлікту – боротьба двох етнічних груп, а саме сербів, що становили основну частку населення Союзної Республіки Югославії, та албанців, що становили більшість жителів Косово та які відчували підтримку ззовні. Влада СРЮ мала на меті зберегти територіальну цілісність республіки, а албанці-сепаратисти прагнули отримати право на самовизначення та відповідно можливість приєднання до Албанії. В 1998 р. відбулося загострення національної суперечки між сербами й албанцями, що проживали на території Косово. Оскільки міжнародна спільнота була не в змозі врегулювати цей конфлікт мирними методами, у 1999 р. НАТО здійснило збройне втручання. Рада НАТО аргументувала це намаганням уникнути гуманітарної катастрофи, заподіяної політикою геноциду, що здійснювалася владою Союзної Республіки Югославії щодо етнічних албанців [11]. Відтоді Косово було під контролем міжнародних сил ООН.

Окрім етноісторичних причин виникнення конфлікту, також визначають політичні та економічні. До політичних відносять політичну нестабільність, антисербську позицію США, інших провідних країн світу та їх зацікавленість в остаточному розпаді СРЮ, турецькі амбіції повернути свій вплив на території колишньої Османської імперії, нездатність влади СРЮ і Сербії визначити наміри Косово і вплинути на його лідерів, схильність влади СРЮ до силового методу вирішення конфліктів, які не є ефективними у цій ситуації, підтримка сепаратистських настроїв з боку албанської діаспори та мусульманських країн, та прагнення етнічних албанців створити автономну Велику Албанію. До економічних причин належать економічні проблеми в СРЮ, низький промисловий рівень розвитку та рівень освіти, нестача кваліфікованих працівників, процвітання тіньової економіки, значні запаси корисних копалин на території Косово, що дає змогу сепаратистам автономно існувати за вилучені кошти з продажу, фінансова підтримка місцевого населення з боку іноземних країн [16].

Відносини Сербії та Європейського Союзу розпочались з активної участі ЄС у підтримці державних реформ у країні, зокрема економічних та демократичних, незважаючи на те, що розвиток відносин був одним з головних пріоритетів зовнішньої політики Сербії ще за часів, коли вона була у складі СРЮ. Проте, на відміну від інших балканських країн, ймовірність членства в євроструктурах Сербія почала розглядати лише у 2000-х роках. Про це свідчить Національна стратегія розвитку 2005 року, в якій зазначено про членство в ЄС як головний пріоритет та довгострокову перспективу. Покращення від-

носин та посилення політичного діалогу відбулось під час саміту ЄС в Біарітті в жовтні 2000 року. ЄС почав розглядати можливість вступу країн Західних Балкан з метою забезпечення миру у регіоні та подальшої інтеграції цих держав. Цікавим є факт, що самі європейці були дуже прихильні до ідеї посилення інтеграції з балканськими країнами, зокрема з Сербією. Знаковою подією стало підписання 25 листопада 2000 року Рамкової угоди СРЮ–ЄС про виконання програми надання допомоги та підтримки СРЮ з боку ЄС [4].

У 2005 році ЄС заявив про свої наміри інтенсифікувати інтеграцію Сербії та надалі проводити активний діалог, незважаючи на кризу у відносинах, спричинену невизначеністю статусу Косово та неоднозначністю суспільної думки сербів щодо продовження співпраці. ЄС брав активну участь у підтримці економічних, судових та адміністративних реформ, що свідчило про подальше посилення відносин між двома сторонами. Проте, надалі криза у відносинах лише загострювалась, оскільки 17 лютого 2008 року була односторонньо проголошена незалежність Косово. Відокремлення цієї території стало справжньою трагедією для Сербії, про що свідчила демонстрація в Белграді. Сербія принципово не визнає незалежності Косово, називає його Автономним краєм Косово і Метохія, який за конституцією Сербії є її провінцією, оскільки вважає його своєю етнічною територією, проте де-факто регіон не є під контролем офіційного Белграда. Тодішній прем'єр-міністр Сербії Воїслав Коштуниця заперечив підписання політичної угоди з ЄС, оскільки вважав, що це примусовий засіб для визнання незалежності Косово, яке занепасть Сербію [20].

Першими країнами, що визнали незалежність Косово, були Афганістан, Албанія, США, Італія, Австралія. Ці події неабияк збентежили світову спільноту, адже деякі держави не могли визначитись зі своєю позицією щодо визнання незалежності Косово. Одні прислухались до думки США та країн ЄС, інші – мали власне бачення на цю ситуацію. Станом на 2012 рік незалежність Косово була визнана 98-и державами, що входять до складу Організації Об'єднаних Націй. Однак її не визнали Республіка Китай та Російська Федерація, що є постійними та активними членами ООН. Косово претендувало на членство в ООН, проте це було можливим лише за умови визнання його незалежності 2/3 країнами-членами ООН та схвалення Ради безпеки ООН. Згодом Косово визнали ще декілька держав і максимальна кількість за весь процес визнання становила 111 держав-членів ООН. Досі воно є не визнаним Росією, Китаєм, Північною Кореєю, Індією, Мексикою й також 5-ма країнами-членами

Євросоюзу, серед яких Греція, Кіпр, Іспанія, Румунія та Словаччина. Станом на 2019 рік визнання незалежності Косово відкликало 15 держав, серед яких Центральноафриканська Республіка, Мадагаскар, Папуа-Нова Гвінея, Соломонові та Коморські острови та інші. Сербські представники стверджують, що наразі кількість країн, що визнають Косово, сягає менш як 100. Проте його визнають такі міжнародні організації як ЄС, НАТО, Міжнародний суд ООН, який у 2010 році постановив, що визнання Косово не суперечить міжнародному праву [11].

Для Косово вступ до ЄС є перспективою порятунку, оскільки безробіття населення становить приблизно 35% [12], що є найбільшим показником в порівнянні з іншими балканськими країнами. Однак економіка Косово занадто слабка, щоб на рівних витримувати конкуренцію з іншими членами Євросоюзу. Основними перепонами до вступу в ЄС є напруженість між албанською більшістю та сербською меншістю та невизнання Косово п'ятьма членами ЄС.

Проте все ж таки прагнення Сербії та Косово стати членами Європейського Союзу стало значним поштовхом для розвитку та нормалізації відносин між ними. Сербія подала заявку на членство в ЄС у грудні 2009 року та отримала статус кандидата у березні 2012 року після того, як Белград та Приштина домовились про регіональне представництво Косово [3].

Перші переговори відбулись у 2011 році за сприяння ЄС. З 2011 по 2015 рр. було укладено низку угод. Першою формальною угодою про принципи нормалізації відносин вважається Брюссельська, підписана прем'єр-міністрами 19 квітня 2013 року за посередництва Верховного представника ЄС Кетрін Ештон, що знаменувала собою спробу встановити тісний діалог між Сербією та Косово. Вона передбачала створення Асоціації/Спільноти муніципалітетів сербської більшості. Структури Асоціації/Спільноти створені на тій же основі, що і чинний статут Асоціації муніципалітетів Косово. Домовлено, що жодна із сторін не буде блокувати та заохочувати інших блокувати прогрес іншої сторони на шляху до ЄС. Двома сторонами за сприяння ЄС буде створено комітет з питань імплементації. У 2015 році Брюссельська угода була доповнена новими пунктами, а саме – серби на півночі Косово користуються більшими правами та Косово отримує власний міжнародний телефонний код. Федеріка Могеріні назвала ці угоди знаковими подіями у нормалізації відносин між ЄС та Косово [2].

Служба зовнішніх дій ЄС заявила: «Дуже раді оголошенню прем'єр-міністра Рамуша Харадіяна про надання мандату робочій

групі для розробки Статуту Асоціації/Спільноти сербських муніципалітетів у Косові». Також у ЄС зазначають, що цей крок розпочинає реалізацію угоди відповідно до зобов'язань, які Косово взяло на себе в контексті угоди про асоціацію з ЄС та Брюссельських угод 2013 та 2015 років [19].

Однак згодом США та ЄС «дозволили» Косово не формувати Асоціацію/Спільноту сербських муніципалітетів, навіть попри те, що це було її єдиним зобов'язанням згідно з Брюссельською угодою. Передбачалося створення об'єднання, а саме 10 громад, населення яких би становило 100 тисяч осіб в північних районах Косово [21].

Надзвичайно важливою була угода про стабілізацію та нормалізацію (SAA) між Європейським Союзом та Косово, підписана 27 жовтня 2015 року у Страсбурзі. Інакше кажучи, це була угода про асоціацію ЄС та Косово. З боку ЄС угоду підписали Верховний представник з питань закордонних справ та політики безпеки Федеріка Могеріні та Комісар з питань політики сусідства та переговорів про розширення Хан Йоханнес, з боку Косово – прем'єр-міністр Іса Мустафа та міністр з питань євроінтеграції Бекім Чоллаку. Федеріка Могеріні заявила: «Ця угода відкриває нову фазу відносин між ЄС та Косово. Вона допоможе останньому провести необхідні реформи та створить торговельні та інвестиційні можливості. Це дасть змогу Косово стати на шлях сталого економічного зростання». Угода була парафрована сторонами ще у липні 2014 році. За нею передбачається максимальне зближення економіки, законодавчих стандартів та соціальної бази, повага до ключових демократичних принципів та основних елементів, які покладено в основу єдиного ринку ЄС. Угода створює сферу, яка дозволяє вільну торгівлю та застосування європейських стандартів в таких сферах, як конкуренція, державна допомога та інтелектуальна власність. Також угода встановлює договірні відносини, що передбачає взаємні права й обов'язки та охоплює широкий спектр галузей – від освіти до енергетики, навколишнього середовища, правосуддя та внутрішніх справ. Проте угода не зазначає точної дати приєднання Косово до ЄС. Наразі вона виконується неохоче, оскільки була підписана лише через те, що була однією з умов вступу країн до ЄС.

Європейський Союз буде надалі підтримувати прогрес Косово на його європейському шляху через процес стабілізації та асоціації, політику, розроблену ЄС для сприяння співпраці з країнами Західних Балкан, а також регіональне співробітництво. Щоб підтримувати необхідні реформи, ЄС надає матеріальну допомогу країнам Західних Балкан. Косово було виділено 645,5 млн євро [9].

Упродовж останніх декількох років процес переговорів між Сербією та Косово помітно пришвидшився. Цьому процесу значно сприяло посередництво Євросоюзу. Головнокомандувач Сербії Олександр Вучич та очільник Косово Хашим Тачі стабільно зустрічаються під опікою ЄС. Вже відбулось досить багато зустрічей, проте вони виявились безрезультатними, оскільки домовленості були усними. Вучич в одній з промов зауважив, що готовий розмовляти з будь-ким, важливо лише те, щоб це давало позитивний результат і забезпечувало мирне майбутнє сербського народу [15].

Косово і Сербія досі є об'єктом нагляду значних світових акторів. Одним з них є США, роль якого починаючи з 1999 року є розбіжною. Станом на 2018 рік 2/3 сербів засуджували панування США на світовій арені. Ставлення сербів до США є негативним, оскільки вони підтримують Косово, прагнучи вирішення конфлікту. Проте позиція США призвела до суперечок з іншими світовими гравцями. У 2018 році США не заперечували коригування сербсько-косовського кордону, яке ініціював ЄС, незважаючи на те, що Німеччина виступила проти цього. Також США підтримала намір Косово створити національну армію, хоча Генеральний секретар НАТО різко заперечив проти цього. Водночас США обмежували вплив втручання Російської Федерації у ситуацію на Балканах. На початку 2018 року Дональд Трамп надіслав президентам сторін конфлікту листи із закликом примирення в контексті двосторонньої угоди, яку США приєднало підтримати [13].

Не менш важливою є позиція Кремля. Москва, на відміну від США, є тісним союзником Сербії і закликає світову спільноту до невизнання незалежності Косово. Така позиція аргументується наміром значно впливати на ситуацію на Балканах, при цьому протистояти США та загалом дестабілізувати ситуацію на Балканах з подальшим розпадом Європейського Союзу. Також Росія не зацікавлена у вступі країн регіону до НАТО. Після окупації Криму Кремль почав активніше діяти на балканському напрямку, наприклад, надавши Сербії військову та економічну допомогу. Також Кремль погрожував, що втрутиться у двосторонні перемовини, якщо США буде брати участь у них. Після зупинення перемовин Росія ще більше посилила свої відносини з Сербією у багатьох сферах. За таких умов Сербія закликала КНР, на чолі з Сі Цзіньпіном, взяти участь в домовленостях. В той же час Косово закликала долучитися адміністрацію Дональда Трампа, до якої воно було більш прихильне, ніж до ЄС. Тому вирішили до переговорів Сербія-Косово долучити американських дипломатів, які б виступали посередниками [21].

28 травня 2019 року спецназ Косово провів силовий штурм в північних районах країни, які населяють етнічні серби, що становлять приблизно 5% населення Косово. Було заарештовано 11 місцевих жителів у містечку Зубін-Поток. Влада Косово вважає, що вони причетні до хабарництва та контрабанди зброї. До жителів було застосоване фізичне та моральне насилля. До того ж постраждали 2 працівники місії ООН в Косово. Згодом підтвердилось, що штурм відбувся з дозволу суду через підозри в корупції. Проте Белград вважає, що це був напад на сербів, тому державні війська були приведені в повну бойову готовність. Вучич заявив, що Сербія збереже мир в регіоні, а національна армія при першій же необхідності захистить сербів [21].

4 жовтня 2018 року на прес-конференції з головою комітету із зовнішніх справ Європейського парламенту Девідом Макалістером президент Сербії Олександр Вучич заявив, що ніколи не визнає незалежність республіки Косово. «Я поняття не маю, що хоче Захід від Сербії, але ми не визнаємо незалежність Косово, як би вони цього не хотіли, нехай навіть б'ють мене пальцями по голові. Я ніколи не прийму незалежність Косово», – стверджує Вучич. Також він пообіцяв зробити все, щоб забезпечити мир в регіоні та зазначає, що Сербія відкрита до переговорів задля вирішення цього конфлікту, адже це залежить не лише від сербів [18].

6 листопада 2018 року уряд Косово запровадив імпорتنі мита на товари з Сербії у розмірі 10% [6]. А вже 21 листопада підняв до 100%, аргументувавши це тим, що Сербія завадила Косово стати членом Інтерполу та обмежила доступ товарів з Косово до Сербії. 20 листопада Косово здійснило третю спробу отримати членство в Інтерполі, однак отримало відмову і звинуватило в невдачі Сербію. Косово стверджує, що Сербія проводила агресивну «кампанію» проти членства Косово. І справді Сербія була зацікавлена у цьому, оскільки боялась, що Косово оголосить сербських військовослужбовців у міжнародний розшук за вчинення воєнних злочинів. Прем'єр-міністр Косово Рамуш Харадінай попередив, що Приштина не скасує мита на сербські товари, допоки Сербія не визнає, що Косово є незалежною та суверенною державою. Водночас Вучич ствердив, що без скасування мит неможливе продовження будь-якого діалогу. Федеріка Могеріні наголосила, що влада Косово повинна негайно відкликати запровадження мита [5].

У 2018 році громадськість сколихнула чутки про бажання сторін обмінятися територіями. За цим процесом передбачалось абсолютне визнання незалежності Косово Сербією. Проте де-факто ті території були підконтрольні Сербії. Йдеться про північні райони Косово та

південні райони Сербії, заселені етнічними албанцями. Однак президент Сербії заявив, що незалежність він не визнає, проте згідний скоригувати кордони. У відповідь на це Приштина зазначила, що жодна територія Косово не буде передана Сербії. Тому можна стверджувати, що сторонам ще далеко до взаєморозуміння [8]. Борис Варга, експерт з Балканського регіону, стверджує, що не варто говорити про корегування кордонів, а єдиним можливим варіантом є визнання Сербією Косово. Однак Вучич не поступиться [1]. Згодом президент Сербії заперечив наявність планів обміну територіями. Після цього переговори про нормалізацію відносин зайшли у глухий кут.

Однак у квітні 2019 року канцлерка ФРН Ангела Меркель та президент Франції Еммануель Макрон оголосили про запуск нової ініціативи для розв'язання конфлікту між Сербією та Косово, оскільки від вирішення суперечки залежать їхні відносини з ЄС. Сторони конфлікту відреагували на це домовленістю про відновлення переговорів в липні 2019 в Парижі [14]. Проте обіцяна зустріч не відбулась і відклалась на невизначений термін, як заявив уряд Німеччини [7]. Наразі обидві країни заявляють, що готові до конструктивного діалогу за посередництва ЄС задля досягнення домовленостей. Проте їхні дії не підтверджують гучні слова.

Косовська проблема є надзвичайно актуальною у сучасних міжнародних відносинах та світовому політичному процесі, оскільки вважається найгострішим конфліктом Європи. Косово і Сербія впродовж багатьох років намагались знайти спільну мову, врегулювати конфлікт та посилити нормалізацію відносин. Основним стимулом для врегулювання є можливість членства цих країн у Європейському Союзі, який до того ж справляє найпомітніший вплив на врегулювання конфлікту. Адже ЄС зацікавлений у поступовому входженні балканських країн до нього. Однак сторонам не вдається провести конструктивний діалог, оскільки Сербія принципово не визнає незалежність Косово, а Косово у відповідь запровадило 100% мита на сербські товари та утискає етнічних сербів, що проживають на його території.

Сторони користуються підтримкою значних світових акторів, тому що цей конфлікт значно впливає на ситуацію на Балканах та слугує прикладом для інших малих держав, що прагнуть відокремитись та заснувати власну державу.

Отож, майбутня інтеграція Сербії та Косово до ЄС досі залишається тісно пов'язаною зі сприянням ЄС діалогу на високому рівні між цими сторонами, що повинно призвести до юридично обов'язкової всеосяжної угоди про нормалізацію їхніх відносин.

Наразі обидві країни готові до конструктивного діалогу за посередництвом ЄС задля досягнення домовленостей. Однак важко передбачити майбутній хід подій.

Дослідження цієї теми є доволі актуальними, оскільки політична ситуація на Балканському півострові не перестає бути напруженою, що має значний вплив на соціально-політичне становище держав регіону. Досі нерозв'язаною залишається проблема налагодження відносин між Сербією та Косово і, відповідно, вирішення косовського конфлікту, що має значний вплив на регіональну політику. У разі успішного вирішення конфлікту стане необхідним постійний контроль над поточними відносинами та їх аналіз задля уникнення можливих розбіжностей та суперечок. Тому можна стверджувати, що подальші дослідження будуть стратегічно-важливими.

Джерела та література

1. AP Explains: Why do Kosovo tensions persist? Jovana Gec, 2019, May 29. URL: <https://apnews.com/5d6963a912494fbaaa21f3ee316253cb> (дата звернення: 05.02.2020)

2. Brussels Agreement. The Government of the Republic of Serbia. URL: <https://www.srbija.gov.rs/cinjenice/en/120394> (дата звернення: 04.02.2020)

3. European Parliament. Fact Sheets on the European Union. URL: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/168/the-western-balkans> (дата звернення: 06.02.2020)

4. Framework agreement between the Republic of Serbia. The Government of the Republic of Serbia and the European Commission. URL: <http://www.evropa.gov.rs/Documents/Home/DACU/12/104/105/106/246/FWA%20Serbia.pdf> (дата звернення: 04.02.2020)

5. Kosovo denied entry to Interpol. Euronews, 2018, November 21. URL: <https://www.euronews.com/2018/11/20/kosovo-denied-entry-to-interpol> (дата звернення: 11.02.2020)

6. Kosovo hits Serbia with 100% trade tariffs amid Interpol row. BBC News, 2018, November 21. URL: <https://www.bbc.com/news/world-europe-46287975> (дата звернення: 10.02.2020)

7. Meeting in Paris postponed. European Western Balkan, 2019, 21 June. URL: <https://europeanwesternbalkans.com/2019/06/21/meeting-in-paris-postponed/> (дата звернення: 07.02.2020)

8. Serbia-Kosovo talks: Why land swap could bridge divide, Guy Delauney, BBC News, 2018, September 6. URL: <https://www.bbc.com/news/world-europe-45423835> (дата звернення: 07.02.2020)

9. Stabilization and Association Agreement (SAA) between the European Union and Kosovo signed. European Council. Council of the European Union, 2015, October 27. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/>

press-releases/2015/10/27/kosovo-eu-stabilisation-association-agreement/ (дата звернення: 06.02.2020)

10. Strategy for the Western Balkans: EU sets out new flagship initiatives and support for the reform-driven region. European Commission, 2018, February 6. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_18_561 (дата звернення: 07.02.2020)

11. Анна Г. Косовський конфлікт: історія та сучасність. Миколаїв: Чорноморський Державний університет ім. Петра Могили, 2013. URL: https://eprints.oa.edu.ua/2302/1/Hats_NZ_stud_Vyp-3_turyzm.pdf (дата звернення: 04.02.2020)

12. Коли західні Балкани вступають до ЄС і що цьому заважає. Альбрехт Майер, Europe NEW. URL: <https://eu.in.ua/%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%B8-%D0%B7%D0%B0%D1%85%D1%96%D0%B4%D0%BD%D1%96-%D0%B1%D0%B0%D0%BB%D0%BA%D0%B0%D0%BD%D0%B8-%D0%B2%D1%81%D1%82%D1%83%D0%BF%D0%BB%D1%8F%D1%82%D1%8C-%D0%B2-%D1%94%D1%81-%D1%96-%D1%89/> (дата звернення: 07.02.2020)

13. Конфлікт Косово та Сербії продовжується: уроки для України. Олексій Куроп'ятник, Майдан закордонних справ, 2019, 10 червня. URL: <https://www.mfaua.org/uk/publications/konflikt-kosovo-ta-serbii-prodovzhuietsia-uroky-dlia-ukrainy> (дата звернення: 10.02.2020)

14. Косово і Сербія домовилися відновити переговори – зустріч запланована у липні. Громадське радіо, 2019, 30 квітня. URL: <https://hromadske.radio/news/2019/04/30/kosovo-i-serbiya-domovylysyavidnovyty-peregovory-zustrich-zaplanovana-u-lypni> (дата звернення: 11.02.2020)

15. Косово: старі рани та урок для України. Анатолій Демещук, Укрінформ, Київ, 2020, 16 лютого. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2537243-kosovo-stari-rani-ta-urok-dla-ukraini.html> (дата звернення: 11.02.2020)

16. Латигіна Н. Джерела виникнення Косовського конфлікту. Київ: Київський національний торговельно-економічний університет, 2010. URL: <https://www.sworld.com.ua/index.php/uk/legal-and-political-science-411/political-problems-of-international-systems-and-global-development-411/10986-411-0310> (дата звернення: 04.02.2020)

17. Маллаєва Р. Косівська проблема в міжнародних відносинах. Історія конфлікту. Київ: Інститут міжнародних відносин КиМУ. URL: http://vmv.kyumu.edu.ua/conf/2010_04_25/mallajeva.htm (дата звернення: 04.02.2020)

18. Сербія не визнає незалежність Косова -Вучич. Час Закарпаття, 2018, 5 жовтня. URL: <http://chas-z.com.ua/news/66941> (дата звернення: 07.02.2020)

19. У ЄС привітали рішення Косова щодо Асоціації сербських муніципалітетів. Міжнародна безпека та євроінтеграція України. Європейська правда. 2018, 5 квітня. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2018/04/5/7079984/> (дата звернення: 10.02.2020)

20. Чумаченко О. Проблеми вступу Сербії до Європейського Союзу: політичний аспект. Київ: Науково-дослідний інститут європейської інтеграції Київського міжнародного університету, 2019, грудень. URL: <http://vny.kyumu.edu.ua/v/07/chumachenko.htm> (дата звернення: 06.02.2020)

21. Що означає чергове загострення між Косово та Сербією. Владислав Кудрик. Громадське, 30 травня 2019. URL: <https://hromadske.ua/posts/sho-oznachaye-cherгоve-zagostrennya-mizh-kosovom-ta-serbiyeyu> (дата звернення: 10.02.2020)